

ನೇಮಿನಾಥ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ

ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳು

ನೇಮಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನು ಜೈನಧರ್ಮದ ತೀರ್ಥಂಕರರ ವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೇರಡನೆಯವನಾದ ತೀರ್ಥಂಕರನು. ಈತನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಆ ನಾಲ್ಕು ಯಾವುವೆಂದರೆ ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (ಪುರಾಣ)ಗಳು, ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣಗಳು, ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷ ಚರಿತ್ರೆ (ಪುರಾಣ)ಗಳು ಅಥವಾ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆ ಪಾಂಡವಪುರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನೇಮಿನಾಥ ಭವಾವಳಿಗಳು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ , ವಸುದೇವ ಬಲದೇವಾದ್ಯರಾದ ಹರಿವಂಶದವರ ಕಥೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದ್ದು ನೇಮಿಕಥೆ ಗೌಣವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿಕಥೆಯು ಒಂದು ಪುರಾಣಖಂಡವಾಗಿ ಅಥವಾ ಉಪಪುರಾಣವಾಗಿ ಉಚಿತವಾದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ , ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಂಪಿನವುಗಳಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿರುವ ಅಖ್ಯಾನೋಪಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನಾಗಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೇಮಿಕಥೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

(ಅ)ಸಂಸ್ಕೃತ ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (ಪುರಾಣ)ಗಳು

(೧) ಸೂರಾಚ್ಯಾರ ಕೃತವಾದ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೧೦೫೩) ವೃಷಭನಾಥ ನೇಮಿನಾಥರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ದ್ವಿಸಂಧಾನ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

(೨) ಉದಯಪ್ರಭಸೂರಿಯ ' ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) .

(೩) ಕೀರ್ತಿರಾಜ ಉಪಧ್ಯಾಯನು ರಚಿಸಿದ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೧೪೩೮) : ಇದರಲ್ಲಿ ೧೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳೂ ದೀಕ್ಷಾಪ್ರಕರಣವೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ.

(೪) ಗುಣವಿಜಯ ಕೃತವಾದ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೧೬೧೧) : ಕೃತಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ೧೩ಆಶ್ವಾಸಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

ಕವಿಗಳ ಕಾಲದೇಶಾದಿ ವಿವರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನೇಮಿಚರಿತ್ರಿಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ :

(೧) ಹರಿಷೇಣನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ : ಕವಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ 'ಕರ್ಪೂರ ಪ್ರಕರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. (೨)

ಭೋಜಸಾಗರನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೩) ತಿಲಕಾಚಾರ್ಯನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೪) ನರಸಿಂಹನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೫) ಅಜ್ಞಾತ

ಕರ್ತೃವಾದ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ (೬) ಬ್ರಹ್ಮ ನೇಮಿದತ್ತನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಇದರಲ್ಲಿ ೧೬ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ನೇಮಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ ನೇಮಿನಾಥನ ಚಿಂತಾಗತಿ ಮೊದಲಾದ ೬ ಭವಗಳ ಕಥೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ನೇಮಿನಾಥನ ಪೂರ್ವಭವನಗಳಿಂದಲೇ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗುವುದು ಕನ್ನಡ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣಗಳ ಕಥಾರೀತಿಯನ್ನು ಹೋಲುವುದಾಗಿದೆ. (೭) ವಾಗ್ಭಟನ ನೇಮಿನಿರ್ವಾಣಕಾವ್ಯ : ಈ ಕವಿ ಪ್ರಾಗ್ಭಟ ಕುಲದ ಛಾಂದನ ಮಗನೆಂಬುದರಿಂದ , ಒಂದು ವಾಗ್ಭಟಾಲಂಕಾರ ಕರ್ತೃ ಸೋಮನ ಮಗ ವಾಗ್ಭಟನಿಂದಲೂ ಇನ್ನೊಂದು 'ವಾಗ್ಭಟಾಲಂಕಾರದ ಕರ್ತೃ ನೇಮಿಕುಮಾರನ ಮಗ ವಾಗ್ಭಟನಿಂದಲೂ (ಈ ಇಬ್ಬರೂ ೧೨-೧೩ ನೆಯ ಶ. ದವರು) ಭಿನ್ನನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನೇಮಿನಿರ್ವಾಣ ಕಾವ್ಯ ದಲ್ಲಿ ೧೫ ಸರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನ ಜನನದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ವರೆಗೆ ವಿಷಯನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರನ ೯ ಭವಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. (೮)ವಿಕ್ರಮನ ನೇಮಿದೂತ ಕಾವ್ಯ ಇದು ಮೇಘ ದೂತದಂತಹ ಕಾವ್ಯ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತದ ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಕೃತಕವಾದ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ. ರಾಜೀಮತಿಯು ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಸಂಸಾರಾಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಏನೇನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದಳು. ಹೇಗೆ ವಿರಹವ್ಯಥೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ (೯) ಹೇಮಚಂದ್ರ ಸೂರಿಯ 'ನಾಭೇಯ ನೇಮಿಕಾವ್ಯ : ವ್ಯಷಭನಾಥ ನೇಮಿನಾಥರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದ, ಇದೊಂದು ದ್ವಿಸಂಧಾನ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

(ಆ) ಪ್ರಾಕೃತ ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರ (ಪುರಾಣ) ಗಳು

(೧) ಮಲಧಾರಿ ಹೇಮಚಂದ್ರ ಸೂರಿಯ ' ನೇಮಿನಾಹ ಚರಿಲು (೧೧೨೩) 'ಭವಭಾವನಾ ಮತ್ತು ಅದರ ವೃತ್ತಿಯ ಹಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆ ಭಾಗವಾಗಿ ಸೇರಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. (೨) ಹರಿಭದ್ರ ಕೃತವಾದ ನೇಮಿನಾಹ ಚರಿಲು(೧೧೫೯) : ಇದು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದು , ಶ್ಲೋಕಾಂಕುರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಜೀವಿತವಿವರಗಳಿಗಿಂತ ನೇಮಿನಾಥ ರಾಜೀಮತಿಯರ ಪೂರ್ವಭವಗಳನ್ನೇ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಕೃತಿ ಮೊದಲರ್ಧದ ತುಂಬ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸನತ್ಕುಮಾರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯೂ ಕೃತಿಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. (೩) ರತ್ನಪ್ರಭಕೃತವಾದ 'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರ ಅಥವಾ 'ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಚರಿತ್ರ : ೬ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. (೪) ಲಖಮದೇವನ ಣೇಮಿನಾಹ ಚರಿಲು (೧೪೫೩ ರಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುದು) ನೇಮಿನಾಥನ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕುರಿತಿದೆ. ೪ ಸಂಧಿಗಳೂ ೮೩ ಕಡವಕಗಳೂ ಇವೆ. (೫) ನೇಮಿನಾಥ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ ಜಿನಪ್ರಭಸೂರಿಯ ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯ ರಚನೆ.

ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದು ಶ್ರೀ ನೇಮಿನಾಥ ಭವಾಂತರ್ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಸಣ್ಣ ಕಾವ್ಯವೊಂದು ಈಚೆಗೆ ದೊರೆತು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.(ಉಸ್ತಾನಿಯಾ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಜರ್ನಲ್ , ೪, ೧೯೬೯). ಜನಪದಗೀತದ ಶೈಲಿ

ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ಕಾಲ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ೭೦ ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದು ನೇಮಿನಾಥ ವ್ಯಾಧಭವದಿಂದ ಮೊದಲು ಗೊಂಡು ೯ ಭವಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅತಿಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(೧) ಸಂಸ್ಕೃತ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣಗಳು

(೧) ಪುನ್ನಾಟ ಸಂಘದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ (೭೮೩), ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರು 'ಪೂರ್ವಪುರಾಣ (ಸು. ೮೫೦) ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಸೇನಸಂಘದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಭಿನ್ನರಾದವರು. ಇವರು ಗಣಾಗ್ರಣಿ ಅಮಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕಡೆಯಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ವರ್ಧಮಾನಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣದ ರಚನೆಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಧಮಾನಪುರ ಕಾಠಿಯವಾಡದ ಈಗಿನ ಬಢವಾಣ್ ಎಂದು ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಗಿರಿನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೊತ್ತಡಿಯೇ ಜಿನಸೇನರು ತಮ್ಮ ' ಹರಿವಂಶಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮುಗಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ದೋಸ್ತಟಿಕಾ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ ; ವರ್ಧಮಾನಪುರದಲ್ಲಿಯ ಪಾರ್ಶನಾಥಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯ ಆರಂಭವಾಗಿ, ದೋಸ್ತಟಿಕಾದ ಶಾಂತಿನಾಥಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು.

ಈ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಇದು ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕೃತಿ . ಮುಂದಿನ ಕೆಲವು ನೇಮಿಚರಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಇದು ಮಾದರಿಯಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದು. ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶಗಳ ಅರಸರ ಕಥೆಗಳೂ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಿದೆ. ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಒಳಕೊಂಡು ವಸುದೇವನ ಪುತ್ರ ಪೌತ್ರರೂ ಕಂಸಜರಾಸಂಧಾದ್ಯರೂ ಎಲ್ಲಾ ಹರಿವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು. ಪಾಂಡವ ಕೌರವರು ಹರಿವಂಶದವರಿಗೆ ಜ್ಞಾತಿಗಳು. ಈ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಖ್ಯಾನೋಪಾಖ್ಯಾನಗಳ ತರಂಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸುಳಿಸುಳಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಜೈನಪುರಾಣದ ೮ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಮಹಕಾವ್ಯದ ೧೮ ಅಂಗಗಳೂ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಎಡೆಪಡೆದಿರುವ ಜಿನಸೇನರ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ ಒಂದು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯ . ಇದು ಪುರಾಣಕಾವ್ಯ ಇದು ಒಂದು ಜೈನಾಗಮಸಾರ, ತ್ರಿಷ್ಟಿಶಕಾಪುರುಷ ಸಂಗ್ರಹ, ಜೈನಧರ್ಮಪರಿಭಾಷಾಕೋಶ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣ ಮಂದಿರ ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆ ಸು. ೧೨೦೦ ಮುಖ್ಯ ಛಂದಸ್ಸು ಅನುಷ್ಟುಪ್ಪು ; ಕೆಲವು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳೂ ಉಂಟು.

ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಾರತ ಭಾಗವತಗಳ ಕಥೆಗಳು ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಿರುವ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಈ ಹರಿವಂಶವೇ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಲಿವಾಮನೋಪಾಖ್ಯಾನವೂ ಪರಶುರಾಮವೃತ್ತಾಂತವೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಕೌರವ ಪಾಂಡವರ ವೈಮನಸ್ಯದ ಕಥೆಗಿಂತ ವಸುದೇವನ ಪ್ರಣಯಲೀಲೆಗಳ , ಕೃಷ್ಣಾಬಲದೇವರ ವೀರಾದ್ಭುತದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಕಿಶೋರ ಲೀಲೆಗಳ ಕಥೆಗಳೇ ಹೊರವಾಗಿ ಹುರುಪಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಾಯಕವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ತಗ್ಗಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಸಂಬಂಧವಾದ ವಿವರಗಳು ಹೆದ್ದಟ್ಟಾಗಿವೆ; ಆತನ ವೈರಾಗ್ಯಹೇತುವಾದಸನ್ನಿವೇಶ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕರುಣರಸಪ್ರಚುರವಾದ ದ್ವಾರಾವತೀವಿನಾಶ ವರ್ಣನೆ ಹರಿಗತ್ಯಂತರ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಬಲದೇವ ತಪೋವರ್ಣನೆಯೂ ರಸದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೆನೆಯತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ' ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿವೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

(೨) ಜಿನದಾಸನ ' ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ (೧೪೯೪) ೩೯ ಸರ್ಗಗಳಿವೆ. (೩) ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ ಕೃತವಾದ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೧೪೯೬) : ೪೪ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಕವಿಗಳ ಕಾಲದೇಶಾದಿಯಾದ ವಿವರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಇವೆ. ಅವನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆ :

(೧) ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿಯ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೨) ರವಿಷೇಣನ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೩) ಶ್ರೀಭೂಷಣನ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೪)ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೫) ಜಯಸಾಗರನ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ

(೬) ಸಕಲಕೀರ್ತಿಯ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೭) ಅಜ್ಞಾತಕರ್ತೃಕವಾದ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೮) ಅಜ್ಞಾತಕರ್ತೃಕವಾದ 'ಹರಿವಂಶ ಪ್ರಬಂಧ.

(ಈ)ಪ್ರಾಕೃತ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣಗಳು

(೧) ಚತುರ್ಮುಖ ಸ್ವಯಂಭುವಿನ 'ರಿಟ್ಟಣೇಮಿ ಚರಿಲು (ಸು. ೬೭೮ ರಿಂದ ೭೮೩ ರೊಳಗೆ) ಇದು ಅಪಭ್ರಂಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ತೃ ಚತುರ್ಮುಖ ಸ್ವಯಂಭುವೇ ಆದರೂ ಕೊನೆಯ ಕೆಲವು ಸಂಧಿಗಳು ರಚನೆ ಇವನ ಮಗ ತ್ರಿಭುವನ ಸ್ವಯಂಭುವಿನಿಂದಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಸಕಿತ್ತಿ ಎಂಬುವನ ಕೈವಾಡವೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ೧೧೨ ಸಂಧಿಗಳೂ ೧೯೩೭ ಕಡವಕಗಳೂ ೧೮೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಇವೆ.

ಒಟ್ಟು ಸಂಧಿಗಳು ೪ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಯಾದವಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾದಿಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಕಥೆಗಳೂ ನೇಮಿಜನ್ಯ ವೃತ್ತಾಂತವೂ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಕುರುಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಪಾಂಡವರ ಸಮಸ್ತವೃತ್ತಾಂತವೂ ಪಾಂಡವವುಜಯದ ವರೆಗೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆಗಳ ಚಿತ್ರ ಉಜ್ವಲವಾಗಿದೆ, ಕವಿ ಕಥೆಯ ಮೂಲವನ್ನು 'ಮಹಾಭಾರತ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹಲಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ .

(೨) ಧವಲ ವಿರಚಿತವಾದ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (ಸು. ೧೦-೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ) : ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ 'ವರ್ಧಮಾನ ಚರಿತದ (೮೫೩) ಕರ್ತೃ ಅಸಗ ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಸಗ 'ಕರ್ಣಾಟಕುಮಾರಸಭವದ ಕರ್ತೃವೆಂದೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಧವಲನ ಕೃತಿ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೧೨೨ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆ ಅಪಭ್ರಂಶ. ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಸವಧೆಯ ಸಂದರ್ಭ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

(೩) ಯಶಕೀರ್ತಿಯ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ (೧೪೪೩) ಇದು ಜೋಗಿನೀಪುರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರವಾಲ ಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾದ, ಗರ್ಗಗೋತ್ರಜನಾದ ದಿಲುಥಾಸಾಹುವಿನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ರಚಿತವಾಯಿತು.

ಇದರಲ್ಲಿ ೧೩ ಸಂಧಿಗಳೂ ೨೬೭ ಕಡವಕಗಳೂ ಇವೆ. ಇನೆಯ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಕೌರವಪುರಾಣ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆ 'ಪಾಂಡವಪುರಾಣ.

(ಉ) ಸಂಸ್ಕೃತ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಾಪುರಷಚರಿತ (ಪುರಾಣ) ಗಳು ಅಥವಾ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳು

(೧) ಕೂಚಿಭಟ್ಟಾರಕನ ' ಮಹಾಪುರಾಣ (೯ ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ).

(೨) ನಂದಿಮುನಿಯ ' ಮಹಾಪುರಾಣ (೯ ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ). ಈ ಕೃತಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಉಲ್ಲೇಖ ಚಾಮುಂಡರಾಯನ ' ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣ (೯೭೮) ದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು.

(೩) 'ವಾಗರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹ ಕವಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಕವಿ ಪರಮೇಷ್ಟಿ ಕೃತವಾದುದು. ಪೂರ್ವಪುರಾಣಕರ್ತೃ ಜಿನಸೇನರ ಉತ್ತರಪುರಾಣಕರ್ತೃ ಗುಣಭದ್ರರ ಹಾಗೂ ಚಾಮುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಮಹಾಪುರಾಣಕರ್ತೃ ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಈ ಕವಿ ಹಾಗೂ ಆತನ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವಂಶಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. 'ವಾಗರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹ ಒಂದು ಗದ್ಯಕಥೆಯಗಿತ್ತೆಂದೂ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರ 'ಪೂರ್ವಪುರಾಣದ ರಚನೆಗೆ ಅದು ಮಾತೃಕೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಗುಣಭದ್ರರ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು. ಕನ್ನಡ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದ್ಭೂತವಾಗಿರುವುದು ಆ ಭಾಗಗಳ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ಸಹ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಈ ಕೃತಿ ಎಂದಾದರೂ ದೊರೆಯುವುದಾದರೆ, ಗುಣಭದ್ರರ ನೇಮಿನಾಥಾಸಾಂಪ್ರದಯದ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು.

(೪) 'ಮಹಾಪುರಾಣ (ಪೂರ್ವಪುರಾಣ ಉತ್ತರಪುರಾಣ) (೮೩೮, ೮೯೮) : ಸೇನಸಂಘದ ವೀರಸೇನರ ಶಿಷ್ಯ ಜಿನಾಸೇನರೂ ಇವರ ಕರ್ತೃಗಳು . ಗುಣಭದ್ರರಿಂದಾದ ಉತ್ತರಪುರಾಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ೭೦, ೭೧ ಮತ್ತು ೭೨ ನೆಯ ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಹಾಪುರಾಣ ದಿಗಂಬರಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪ್ರಿಯಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

‘ಪೂರ್ವಪುರಾಣ ಆದಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೋಳಗೊಂಡಿದೆ. ‘ಉತ್ತರಪುರಾಣ ಉಳಿದ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಇವು ಬಹು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ‘ ನೇಮಿಸ್ವಾಮಿ ಚರಿತವೂ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಗುಣಭದ್ರರ ನೇಮಿಚರಿತ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮಹತ್ವಗಳು ಎಂದೂ ಕಾಣುವುದು ಅದರ ಕಥಾಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಅಲ್ಲ ; ಅದು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಥಾಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತಾದ್ಯರದ ಪ್ರಾಕೃತಕವಿಗಳ ಹಾಗೂ ಚಾವುಂಡರಾಯ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಈ ಕೆಲವರು ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಗುಣಭದ್ರರ ನೇಮಿಕಥಾಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಕೃತಿಗೆ ಉತ್ತರಪುರಾಣವೇ ಅಜಿತ ಆದಿಯಾದ ತೀರ್ಥಂಕರ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಆತನು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿರುವನೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗುಣಭದ್ರರ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(೫) ಮಲ್ಲಿಷೇಣನ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಮಹಾಪುರಾಣ (೧೦೪೭) ಮುಳುಗುಂದದ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ೨೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ.

(೬) ಹೇಮಚಂದ್ರನ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಪುರಷ ಚರಿತ್ರ (೧೦೮೯- ೧೧೭೩) : ಇದರ ಕರ್ತೃ ಗುಜರಾತಿನ ದೊರೆ ಕುಮಾರಪಾಲನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿ ಹೇಮಚಂದ್ರ. ಕೃತಿ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು : ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೧ ಪರ್ವಗಳಿದ್ದು, ೧೦ ಕಥಾಸಂಬಂಧಿಯಾದವು: ಒಂದು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪರ್ವ ಇಲ್ಲಿ ೮ ನೆಯ ಪರ್ವದ ವಿಷಯ ನೇಮಿನಥ ಚರಿತ್ರೆ. ಆದರೆ ದಿಟವಾಗಿ ನೇಮಿನಾಥನಿಗಿಂತ ಕೃಷ್ಣನ ವೃತ್ತಾಂತನಿರೂಪಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕವಿ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ . ಗ್ರಂಥದ ೮ ನೆಯ ಪರ್ವದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿಯ ಭವಾವಳಿಕಥನ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೂ ಮತ್ತೆ ನೇಮಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ನಾವು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುವುದು ನವಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ೨,೩ ಮತ್ತು ೪ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಸುದೇವನ ವಿದೇಶಗಮನ ವಿವಾಹಕಥೆಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ೫ ರಿಂದ

೮ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆ ಬಂದಿದೆ. ೧೨ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಒಳಕೊಂಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಪೂರ್ವಭವ ಕಥನ , ಅವನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ವಸುದೇವನ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಕೃಷ್ಣ ಬಲದೇವರ ಮತ್ತು ನೇಮಿನಾಥನ ಜನ್ಮ ವೃತ್ತಾಂತ, ಕಂಸವಧೆ, ದ್ವಾರಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ, ಕೃಷ್ಣವಿವಾಹದ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಪಾಂಡವರ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ದ್ರೌಪದೀಸ್ವಯಂವರ, ಕೃಷ್ಣಪುತ್ರ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಚರಿತೆ, ಜರಾಸಂಧವಾಧೆ ಸಾಗರಚಂದ್ರೋಪಾಖ್ಯಾನ, ಉಷಾಹರಣ, ನೇಮಿನಾಥನ ವೈರಾಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇವಲಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಗಜಸುಕುಮಾಲ ಮೊದಲಾದವರ ಚರಿತೆ, ದ್ವಾರಿಕಾದಹನ, ಕೃಷ್ಣನ ಮೃತಿ, ಬಲದೇವನ ಸ್ವರ್ಗಗಮನ ನೇಮಿನಾಥ ಮತ್ತು ಪಾಂಡವರ ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಇವು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಿತ ನೇಮಿಚರಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೂಲಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಹರಿವಂಶಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ ಕಥಾವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಜ್ಞಾತಕಾಲಿಗಳಾದ ಇತರ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ (೭) ಚಂದ್ರಮುನಿ ಕೃತವಾದ 'ಲಘು ಮಹಾಪುರಾಣ (೮) ವಜ್ರಸೇನ ಕೃತವಾದ 'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಕಾಪುರುಷ ಚರಿತ್ರವೆಂಬ ಗದ್ಯ ಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವಿದೆ.

(೮) ಪ್ರಾಕೃತ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಕಾಪುರುಷ ಚರಿತ್ರ (ಪುರಾಣ) ಗಳು ಅಥವಾ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳು

(೧)'ಚಲುಪ್ಪನ್ನ ಮಹಾಪುರಿಸ ಚರಿಯ (೮೬೯) ಶೀಲಾಂಕನು ಇದರ ಕೃತ್ಯ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ್ದು ಈ ಪುರಾಣ . ಪದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳಾದ ಗಾಥೆಗಳೂ ಕೆಲವೂ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಆಗಾಗ ಬಂದಿರುವುದುಂಟು . ವಿಬುಧಾನಂದ ನಾಟಕ ಎಂಬುದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಕೃತಿಯ ಒಟ್ಟು ಪದ್ಯಪ್ರಮಾಣ ೧೦ ೮೦೦ .

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೈನಾಗಮದ ಸಮವಾಯಾಂಗದಲ್ಲಿಯ ಸೂತ್ರ ಋಷಿ ರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಋಷಿ ಮಂದಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯೂ ಕೃಷ್ಣ ಬಲದೇವರ ಕಥೆಗಳೂ ಈ ಕೃತಿಯ ೪೯, ೫೦ ಮತ್ತು ೫೧ ನೆಯ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಾಗಿ

ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು, ಗದ್ಯಭಾಗದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆ ೩೦೫.

ಶೀಲಾಂಕನ ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತುಂಬ ದೊಡ್ಡವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುವಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವು ಇವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕಥೆಗಳೂ ನೀತಿಬೋಧೆಗಾಗಿ ಆಗಾಗ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ನೇಮಿಕಥೆಯ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳು ಶೀಲಾಂಕನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ . ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಶಾಂಬರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಭಾಗಗಳು.

ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಕೃತಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ ; ಹೋಲಿಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನ ಇಲ್ಲವೆ ತೀರ್ಥಂಕರ ಬಲದೇವ ವಾಸುದೇವರೊಡಗೂಡಿ ಮೂವರು ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಸರ್ಗಗಳೆಂದಾಗಲಿ ಸಂಧಿಗಳೆಂದಾಗಲಿ ಇದು ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮೀಪಸಂಬಂಧವಿರದ ಹೊರತು ಕಥೆಗಳನು ಬೆರೆಸುವುದಿಲ್ಲ . ನೇಮಿಕಥೆಯೊಡನೆ ಕೃಷ್ಣ ಬಲದೇವರ ಕಥೆಗಳು ಬೆರೆತಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

(೨) ತಿಸಟ್ಟಿ ಮಹಾಪುರಿಸ ಗಣಾಲಂಕಾರು (ಮಹಾಪುರುಷ) (೯೫೯-೬೫) ಇದೊಂದು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿ. ಕೃತಿಕರ್ತೃ ಪುಷ್ಪದಂತ . ಈತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದೊರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ (೯೩೯-೬೮) ಮಂತ್ರಿ ಭರತನ ಬಳಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಆಶ್ರಯಪಡೆದಿದ್ದನು. ಈತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆಯೇ ಈ ಕೃತಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಭರತನ ಮಗ ನನ್ನನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಕಾಲವಿದ್ದನು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾನ್ಯಖೇಟ ನಷ್ಟಭ್ರಷ್ಟವಾದ ಮೇಲೆ ಆತ ಎಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು.

ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೩ ಖಂಡಗಳು, ೧೦೨ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ೮೧ ರಿಂದ ೯೨ ನೆಯ ಸಂಧಿಯವರೆಗಿನ ಕಾವ್ಯಭಾಗ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತಿದೆ . ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯವೂ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಆದ ಭಾಗ. ಜಿನಸೇನ ಗುಣಭದ್ರರ ಮಹಾಪುರಾಣವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೃತಿರಚನೆಯಾದೆ

ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃತಿ ದಿಗಂಬರಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ.

(೩) 'ಚಲುಪ್ಪನ್ನ ಮಹಾಪುರಿಸ ಚರಿಯ ಎಂಬ ಅಜ್ಞಾತಕಾಲಿಕವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಮ್ರನೆಂಬವನು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆರ್ಯಾ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ೧೦೩ ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ, , ೧೦,೫೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೮೭೩೫ ಗಾಥೆಗಳೂ ೧೦೦ ಇತರ ವೃತ್ತಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ೫೪ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ೯ ಮಂದಿ ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ೬೩ ಮಂದಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರಾಗುವರೆಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(೪) ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೂ ಮಹಾಪುರಾಣಾಂತರ್ಗತವೂ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ ಭಾಗವೂ ಆದ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ , ಕುರುವಂಶೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಕಥೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪಾಂಡವಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿವಂಶೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಚರಿತ್ರೆ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆ ವಸುದೇವಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೈನಾಗಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆ ಬಂದಿರುವುದುಂಟು. ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿ ವಿಶೇಷಾವಶ್ಯಕಭಾಷ್ಯ ದಶಾಶ್ರುತಸ್ಕಂಧ, ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗ, ಭದ್ರಬಾಹುಕೃತ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ ಈ ಮೊದಲಾದವು ಇಂಥ ಆಗಮಗ್ರಂಥಗಳು

(೫) ಕನ್ನಡ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣಗಳು

ಗುಣವರ್ಮ (೧) ನ 'ಹರಿವಂಶ (ಸು. ೯೦೦) ಪಂಪಪೂರ್ವಯುಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಈತ. ಗಂಗದೊರೆ ಎಱಿಯಪ್ಪನ (೮೮೬-೯೧೩) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಅತನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಈತನ ಕೃತಿಗಳು ಎರಡು 'ಶೂದ್ರಕ ಮತ್ತು 'ಹರಿವಂಶ ಎರಡೂ ಈಗ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಶೂದ್ರಕ ಗ್ರಂಥದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಈಚಿನ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರಣವ ಅಭಿನವ ವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದನ 'ಕಾವ್ಯಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ.

ಪಾರ್ಶ್ವಕವಿಯ 'ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪುರಾಣದ (೧೨೨೨) ಒಂದು ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ (೧೫೭) ಕೇಶಿರಾಜನ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ (ಸು. ೧೨೬೦) ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೂ (೧೨೮-೩) ಗುಣವರ್ಮನು

ಹರಿವಂಶವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಕನ್ನಡ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ. ನಾಗವರ್ಮಾದ್ಯರಾದವರ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ವಿದ್ಯಾನಂದರ ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿವಂಶ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವೆಂದು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ , ಆಕರನಿರ್ದೇಶನವಿಲ್ಲದ ಹಲವಾರು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣವರ್ಮಕೃತ ಹರಿವಂಶದ ಪ್ರಯೋಗೋದಾಹರಣೆಗಳು ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತೆಗೆಯಲು ತಕ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ' ಈಂದ ಪ್ರಲಿಯಾವೊಲಿದರ್ಪಣ ಎಂಬ ಏಕಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಗವೇ 'ಹರಿವಂಶದ ನಿಸ್ಸಂಶಯವದ ಅವಶಿಷ್ಟ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥವು ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಹೊರತು ಈ ಹರಿವಂಶ ಯಾವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೇಮಿಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.

(೨)ಚಾವುಂಡರಾಯನ 'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಹಾಪುರಾಣ ಅಥವಾ 'ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣ (೯೭೮) ಈ ಕವಿ ಪಶ್ಚಿಮಗಂಗರ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಗಂಗವಾಡಿ ಸೀಮೆಯ ರಾಜರಾಗಿ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾರಸಿಂಹ (೯೬೧- ೭೩) ಇವನ ಮಗ ನಾಲ್ವಡಿ ರಾಚಮಲ್ಲ (೯೭೮-೭೭) ಮತ್ತು ಇವನ ತಮ್ಮ ರಕ್ಕಸಗಂಗ (೯೭೭-೮೪) ಇವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಧಾಗ್ರಣಿ ಸೇನಾಪತಿ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ, ಮಂತ್ರಿ ಈ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ವಡಿ ರಾಚಮಲ್ಲನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಕವಿಯ ಗುರು ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರು; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗುರು ನೇಮಿಚಂದ್ರಚಾರ್ಯ. ಮಗ ಜಿನದೇವಣ. ಸಹಪಾಠಿ ಕವಿರತ್ನ

ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದ ಆದ್ಯಂತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಯತಿಪರಂಪರೆ ಜೈನಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೀಗೆಯೇ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಈ ಕೃತಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದೇ ಆದ ಕನ್ನಡ ಮಹಾಪುರಾಣವಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಇದರ ವಿಶೇಷಗಳು. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಜಿನಸೇನ ಗುಣಭದ್ರರ ಮಹಾಪುರಾಣವೇ ಮೂಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಹ ಚಾವುಂಡರಾಯ ನೋಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ

ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಗುಣಭದ್ರನ ಉತ್ತರಪುರಾಣದ ' ನೇಮಿಸ್ವಾಮಿಚರಿತ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಅನುವಾದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ , ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳ 'ವಾಗರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹದ ಅನುವಾದಗಳೂ ಇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

೩)ಕರ್ಣಪಾರ್ವತನ (ಸು. ೧೧೭೦) ' ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಕರ್ಣಪಾರ್ವತ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಶಾಖೆಯ ಶಿಲಾಹಾರರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ (ಸು. ೧೧೪೦-೭೫) ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿ. ಈ ದೊರೆಯ ಮಂತ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕವಿಯ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ತಂದೆ ಶ್ರೀಭೂಷಣಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರೋತ್ಸಹಿಸಲಾಗಿ ಕವಿ ಈ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಕವಿಯ ಗುರು ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ.

ಕರ್ಣಪಾರ್ವತನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಚ್ಯೂಕ್ಯತಿ ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೨೨೪೨ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಈಗ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಪುನ್ನಾಟಸಂಘದ ಜಿನಸೇನರ ' ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪುರಾಣ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತಗೊಂಡಂತೆ ಆಗಿದೆ. ಪಂಪಭಾರತ ಮತ್ತು ಗದಾಯುದ್ಧಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮೈದಿಕ ಭಾರತಕಥಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೂ ಕವಿ ಕೃತಿಯೊಳಗೆ ಕೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಕಥಾಮೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಮುಂದಿನ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಕರರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ ಕೊಡದೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸರಸವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಥನಕೌಶಲ, ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕರ್ಣಪಾರ್ವ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಕವಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೃದ್ಯವೂ ಸರಸವೂ ಆದ ಕಾಥನಕಲೆ . ಸರಳವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕೌಶಲ, ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಮಾನವೀಯದೃಷ್ಟಿ, ಆಕರ್ಷಕವಾದ ನಾಟಕೀಯತೆ, ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ದೇಶ್ಯಗುಣ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಹಿತ್ಯದ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

೪)ನೇಮಿಚಂದ್ರನ (ಸು. ೧೧೯೦) ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಅಥವಾ ಅಥವಾ 'ಅರ್ಧನೇಮಿ ಪುರಾಣ
 'ಲೀಲಾವತಿ ಎಂಬ ಶೃಂಗಾರಕಾವ್ಯದ ಕತ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಕವಿಯ ಇನ್ನೊಂದು
 ಕೃತಿ ' ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಈತ ರಟ್ಟವಂಶದ ೧ ನೇಯ ಲಕ್ಷೀಧರ (೧೧೮೮-೯೯)
 ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿಯರೆಂಬ ರಾಜದಂಪತಿಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿ 'ಲೀಲಾವತಿ ಯನ್ನೂ,
 ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ದೇವನ(೧೧೭೩-೧೨೨೦) ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾದ ಸಜ್ಜೆವಳ್ಳ
 ಪದ್ಮನಾಭನ ಆಶ್ರಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಣವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಪದ್ಮನಾಭನ ವಿಚಾರ
 ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ' ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ಅಸಮಗ್ರವಾದುದು. ೮ ನೇಯ ಆಶ್ವಾಸದ ವರೆಗೆ
 ಕಾಂಸವಧೆಯ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಥೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ . ಹೀಗೆ
 ಕಾವ್ಯರಚನೆ ನಡುವೆಯೇ ನಿಂತುಹೋಗಲು ಕಾರಣವೇನೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮಂಗರಸ ಮತ್ತು
 ಅಭಿನವ ವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದರ ಸೂಚನೆಗಳಿಂದ ಈ ಕೃತಿ ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಹೋಯಿತೆಂದು
 ಭಾವಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರಪುರಾಣ ಕಥಾಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕವಿ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ
 ಜಾಡು ಬಿಟ್ಟು ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ.
 ಕರ್ಣಪಾರ್ಶ್ವ 'ನೇಮಿ ನಾಥ ಪುರಣವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.ನಾಟಕೀಯತೆ ರಸದೃಷ್ಟಿ,
 ಭವ್ಯತೆಯ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ
 ನೇಮಿಚರಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೫) ಬಂಧುವರ್ಮನ (ಸು. ೧೨೦೦) 'ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ : ಈ ಕವಿ ಜೀವನಸಂಬಂಧನೆ ಎಂಬ
 ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿ ವಂಶಾಭ್ಯುದಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ
 ಮೂರನೆಯದು ಕವಿ ವೈಶ್ಯಕುಲದವನು.

ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ ಚಂಪೂಕೃತಿ ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸತನವಿದೆ ಈ
 ಕೃತಿಗೆ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರ 'ಹರಿವಂಶಪುರಾಣವನ್ನೂ ಕರ್ಣಪಾರ್ಶ್ವ ನೇಮಿಚಂದ್ರರ ನೇಮಿನಾಥ

ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಆಕರಗಳಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೋಲಿಕೆ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಕೃತಿಯೊಡನೆ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬಂಧುವರ್ಮನು ಸಮರ್ಥನಾದ ಕವಿಯಾದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು ಸರಸ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ . ಚರುದತ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆ ಸೂಚಿಸಬಹುದು.

(೬)ಮಹಾಬಲನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ (೧೨೫೪) ಕವಿ ರಾಯಿದೇವ- ರಾಚಿಯಕ್ಕರ ಮಗ. ಗುರು ಮೇಘಚಂದ್ರ ; ಮಾಧವಚಂದ್ರ ತ್ರೈವಿದ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗುರು ಕೇತಯನಾಯಕ ಕವಿಯ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಆತನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಯಃ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ನಾಯಕ ಯಾರು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇವನ ವಂಶ ವಿವರಗಳೇನೋ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ ಕಥೆ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಮಾರ್ಗದ್ದು ; ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕಥಾಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದ್ದು. ನೇಮಿನಾಥನ ಒಂಬತ್ತು ಭವಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಮೊದಲ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಧುವರ್ಮರು ಇದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಮಹಾವಲನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿರಬೇಕು ; ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ಮತ್ತು ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ' ಅರ್ಧನೇಮಿಪುರಾಣಗಳ ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಿದ್ದು ಕೂಡ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಾಗಿರುವ ಕಥಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಅದಷ್ಟು ಅಡಕವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವುದು ಕೂಡ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

(೭)ಮಂಗರಸನ ನೇಮಿಜಿನೇಶ ಸಂಗತಿ (೧೫೦೮) ಮಂಗರಸ್ಸು ಚಂಗಾಳ್ವ ನೃಪನ ಸಚಿವ ವಿಜಯೇಂದ್ರನ ಈಗಿನ ಹುಣಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ನಾಡನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವುದು. ಕವಿಯ ಗುರು ಪ್ರಭೇಂದು. ಮಂಗರಸರ ಪೂರ್ವಜರು ಪತ್ನಿ ಕೃತಿಗಳು ಕೊಳುಕೊಡೆ

ಮಾನ್ಯಾಧಿಕಾರ , ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳು ಇವನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಶಾಸನಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಶಾಸನ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಎಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಕವಿಯ ನಾಲ್ಕು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ನೇಮಿಚಿವೇಶ ಸಂಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇದು ಸಾಂಗತ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ೩೫ ಸಂಧಿ , ೫೦೩೫ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಮಂಗರಸನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೇ ದೊಡ್ಡದು. ಕರ್ಣಪಾರ್ಶ್ವನ 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು. ಪಂಪಾದ್ಯರಾದ ಇತರ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಂಟು. ಇದೂ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಮಾರ್ಗದ ಕಥೆಯೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಥೆಗಾರಿಕೆ, ಶೈಲಿ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಸರಸತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

(೮)ಸಾಳ್ವನ (ಸು ೧೫೫೦) ' ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರ (= ಸಾಳ್ವ ಭಾರತ) : 'ರಸರತ್ನಾಕರವೆಂಬ ಕಾವ್ಯಾಂಲಂಕಾರಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಸಾಳ್ವಕವಿ ಒಂದು ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಆಶ್ರಯದಾತ ತೌಳ ಹೈಹವ ಕೊಂಕಣ ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಳ್ವವಲ್ಲ ನೃಪೇಂದ್ರ ಈ ದೊರೆಯ ಹಾಗೂ ಆತನ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ಸಾಲ್ವದೇವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ' ನೇಮಿನಾಥಚರಿತ್ರ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಆತನ ಪೋಷಕರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿವೆ ; ಸು ೧೫೬೦ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಾಗರದ ೫೫ ನೆಯ ನಂ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಅದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಕವಿಯ ಗುರು ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ.

'ನೇಮಿನಾಥ ಚರಿತ್ರ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ ; ಒಂದೆರಡು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧ್ಯಕ , ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಪಟ್ಟದಿಗಳೂ ಕಂದಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ೧೬ ಪರ್ವಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ೬೬ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ; ೩೯೦೦ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ ಈವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕಥಾಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದುದು. ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಕರ್ಣಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ಬಂಧುವರ್ಮರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಥಾಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ ನಡೆದಿದೆ. ನಾನಾ ಕಥಾಮೂಲಗಳಿಂದ ವಿಷಯಸ್ವೀಕಾರ ಮಡಿದೆ. ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಕರ್ಣಪಾರ್ಶ್ವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಪ್ರಭಾವ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು ಕವಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ

ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣಗಳ ವ್ಯಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು ಕಣುತ್ತದೆ. ಕಥೆ ಸರಳವಾಗಿರುವಂತೆ, ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ.

(೯)ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕ 'ಜಿಜಭಾರತ (ಸು. ೧೮೦೦) : ಚಂದಣ್ಣ-ಪೊಂಬುಜೆ ಎಂದ ದಂಪತಿಗಳ ಮಗ. ತೋವಿನಾಕೆರೆ ಇವನ ಸ್ಥಳ ಪೂರ್ವಿಕರು ತುಂಗಭದ್ರಗೆ ಸಮೀಪದ ಹುಲಿಗೈಯುವರು. ತಾತ ಚಂದ್ರನಾಥ ; ಅಣ್ಣಂದಿರು ಚಂದ್ರನಾಥ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ; ತಮ್ಮ ಪದ್ಮ.

ಜಿನಭಾರತ ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಹಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಕೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತಕಥೆ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೇ. ಒಟ್ಟು ೮೩ ಸಂಧಿಗಳೂ ೪೬೨೮ ಪದ್ಯಗಳೂ ಇರುವಂತೆ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲಿ ಕೃತಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಮಂಗರಸನ ' ನೇಮಿಜಿನೇಶ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದು ದೃಢಪಟ್ಟರೆ , ಕರ್ಣಪಾರ್ಥನ ಕಥಾಮಾರ್ಗವೇ ಮಂಗರಸನ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕನಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಆಸ್ಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕನಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ರೀತಿಯ ಕೃತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿಯ (೧೪೩೯) 'ಕಾಮನ ಕಥೆ ಸಾಂಗತ್ಯಗ್ರಂಥ, ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂಕನದೇ ಆದ 'ಮನ್ಮಥಕೊರವಂಜಿ ಇವು ಹರಿವಂಶಪುರಾಣದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ.

ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯ ಮಹತ್ವ

ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆ ಇತರ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಕಥೆಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ಪೂರ್ವಭವ ಕಥನದಿಂದಲೂ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಾವರ್ಣನೆಗಳಿಂದಲೂ ಮೈಗೊಂಡಿದೆ . ಇವುಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ ಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯ ವೃತ್ತಾಂತಗಳೊಡನೆ ಹಣೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಕಥೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಂತೂ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆ ಹಾಗೆ ಭಾರತ ಭಾಗವತಗಳ ಕಥೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದೇ ಅದರ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುವ ಒಂದು ವಿಶೇಷಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಅವು ಆತನ ಜೀವಿತಕಥೆಗೊಂದು ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನೂ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಇನ್ನು ನೇಮಿನಾಥನ ಪೂರ್ವಭವಕಥನಗಳ ಮತ್ತು ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೇ ಕೃತಿವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ನೇಮಿಚರಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿವಂಶ-ಕುರುವಂಶಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಕೃತಿನಾಯಕನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸಾಂದಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಆತನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪವಾದ ಕಥಾವಿವರಗಳೇನೂ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ , ಅವೆಲ್ಲ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಗಳೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಲಘುಪ್ರಮಾನದ ಸಾಮಾನ್ಯಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳು ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಗಳೆಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಎಂಬುದರಿಂದಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಜೈನಪುರಾಣಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಿಸ್ತಾರ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ದೊರೆಕೊಂಡಿವೆ.

ನೇಮಿಕಥೆಯ ಪೌರಾಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಪೂರ್ವಭವವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಭವ್ಯವಾದ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣವಿವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವುದು ಸಾಹಜವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ತೀರ್ಥಂಕರ ಕಥೆಗಳೊಡನೆ ನೇಮಿತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥಾಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನೂ ನಾನಾ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿರುವ ಮಾನವೀಯ ಭಾವನೆಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನೂ ನಾವು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ

ನೇಮಿನಾಥನ ನಿಜಜೀವಿತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುವ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಆತನ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದೊಂದು ಕಥಾಸಂದರ್ಭ.

ನವಯುವಕನಾದ ನೇಮಿಕುಮಾರನು ತನಗೆ ವಿವಾಹವು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಆದರ ಏರ್ಪಾಡು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ವಿವಾಹಮೂಹೂರ್ತವೇ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ, ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಆ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂದರ್ಭ. ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಪರಮಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಾರಭೂತವಾದ ತತ್ವ. ಅಹಿಂಸೆಯೆಂಬುದು ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೇನಲ್ಲ. ಅದು ಸಕಲಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎನ್ನುವುದೇ ಆ ಧರ್ಮದ ಅಚಲವಿಶ್ವಸ. ಆ ತತ್ವವನ್ನೂ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ನೇಮಿನಾಥನ ವೈರಾಗ್ಯೋದಯಸಂದರ್ಭವು ತುಂಬ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಂಸಭೋಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವಧೆ ಆಗುವುದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿಯೇ ಜೈನಧರ್ಮವು ಮೇಲೆದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅದರ ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನೇಮಿನಾಥನು ಪ್ರಾಣಿಯಾಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿ ಜಿನೆಂದ್ರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥಮುಖದಿಂದ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣಕರ್ತೃ ಜಿನಸೇನರು ಅಡಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಗೃಹಮರಣ್ಯ ಮರಣ್ಯತ್ಯಣೋದಕಾನ್ಯಶನಪಾನಮತೀವನಿರಾಗಸಃ

ಮೃಗಕುಲಸ್ಮ ತಥಾಪಿ ವಧೋ ನೃಭಿರ್ಜಗತಿ ಪಶ್ಯತ ನಿರ್ಘೃಣತಾಂ ನೃಣಾಮ್ ||

ರಣಮುಖೇಷು ರಣಾರ್ಜಿತಕೀರ್ತಯಃ ಕರಿತುರಂಗರಥೇಷ್ವಪಿ ನಿರ್ಭಯಾನ್

ಅಭಿಮುಖಾಭಿಹಂತುಮುಧಿಷ್ಠಿತಾನಭಿಮುಖಾಃ ಪ್ರಹರಂತಿ ನ ಹೀತರಾನ್ ||

ಶರಭಸಿಂಹವನದ್ವಿಪಯೂಥಪಾನ್ ಪ್ರಕುಪಿತಾನ್ ಪರಿಹೃತ್ಯ ವಿದೂರತಃ

ಮೃಗಶಶಾನ್ ಪೃಥುಕಾನ್ ಪ್ರಹರತ್ಯಮೂನ್ ಕಥಮಿವಾತ್ರ ಪುಮಾನ್ ವಿಲಜ್ಜತೇ ||

ಚರಣಕಂಟಕವೇಡ್ಧಭಯಾದ್ಭಟಾ ವಿದಧತೇ ಪರಿಧಾನಮುಪನಹಾಮ್

ಮೃದುಮೃಗಾನ್ ಮೃಗಯಾಸು ಪುನಃ ಸ್ವಯಂ ನಿಶಿತಶಸ್ತ್ರಶತ್ಯೈಃ ಪ್ರಹರಂತಿ ಹಿ ||

ವಿಷಯಸೌಖ್ಯಫಕಪ್ರಸವೋದಯಃ ಪ್ರಥಮ ಏಷ ಮಗೌಘವಧೋಽಧಮಃ

ಅನುಭವೇ ಪುನರಸ್ಯ ರಸಪ್ರದೇ ಪಡಸುಕಾಯನಿಪೀಡನಮಧ್ಯದಿ ||

ವಿಪುಲರಾಜ್ಯ ಪದಸ್ಥಿತಿಮಿಚ್ಛತಾ ಸಕಲಸತ್ತ್ವಾ ವಧೋಽಮುಖೀಕೃತಃ

ದುರಿತಬಂಧಫಲಸ್ತು ವಧೋ ಧ್ರುವಂ ಕಟುಫಲಾ ಸ್ಥಿತರಸ್ಯ ಪರಾಯತಃ ||

(೫೫-೮೯-೯೮)

ವನವೇ ಮನೆಯಾದ ವನದ ಹುಲ್ಲು ನೀರೇ ಆಹಾರವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಈ ದೀನವೃಗಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯರು ವಧಿಸುತ್ತಾರೆ . ಮನುಷ್ಯರ ನಿಷ್ಕರುಣೆಯನ್ನು ಏನೆನ್ನೋಣ? ರಣಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವರೋ ಅಂಥ ಶೂರರು ಹಸ್ತಶ್ವಾದಿಗಳ ಮೇಲೇರಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೆದುರಾಗಿ ಬಂದವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ತಾವು ಕೊಲ್ಲುವರಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರನ್ನಲ್ಲ. ಅಂಥವರು ಮಹೋಗ್ರಜಂತುಗಳಾದ ಶರಭ ಸಿಂಹ ಕಾಡಾನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗದೆ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷುದ್ರಜಂತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗದೇಕೇ? ಆಹಾ ! ಈ ಶೂರರು ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚುವುದೆಂದು ಹೆದರಿ ತಾವು ಕೆರವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ, ಬೇಟೆಯ ವೇಳೆ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರಲ್ಲ ; ಇದು ಅಚ್ಚರಿಯ ವಿಷಯ. ಮೊದಲು ಇದರಿಂದ ವಿಷಯಸುಖರೂಪವಾದ ಫಲ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿವಧೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಯಸುವುದು ಮಹಾರಾಜ್ಯದ ಪದವಿಯನ್ನು ಆದರೆ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾಣಿವಧೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪಾಪಬಂಧವು ನಿಶ್ಚಿತ ಫಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟುಫಲವಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯಾದಿಮಧುಫಾಲವಲ್ಲ...

ನೇಮಿನಾಥ ತಪೋಭಿಗಮನ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಲೋಕದ ದುಃಖಜೀವರ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಜೀವನರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯಲು ಕಂಡು ಜೀವನರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯಲು ಸಂಸಾರವನ್ನು ತೊರೆದುಹೋದ ಬುದ್ಧನ ತಪೋಭಿಗಮನಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸದೃಶವಾದದನ್ನಬಹುದು ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲಿದ್ದ ರಾಜೀಮತಿಯೂ ಬುದ್ಧನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ವಿವಾಹಿತಪತ್ನಿ ಯಶೋಧರೆಯೂ ಸಮುದುಃಖಿಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ರಾಜೀಮತಿಯ ವಿರಹವನ್ನೇ

ಮುಖ್ಯವಿಷಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೃತಿರಚನೆಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕೂಡ ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನೇಮಿಕಥೆಯ ವೃತ್ತಾಂತಗಳೊಡನೆ ಹರಿವಂಶ-ಕುರುವಂಶಗಳ ಕಥಾವೃತ್ತಾಂತಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕಥೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿದೆ. ಲೋಕಪೂಜ್ಯಗಳೆನಿಸಿದ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರುಷರಿಂದಲೇ ನೇಮಿನಾಥನು ವಂದ್ಯನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ, ಆತನ ಕಥೆಗೆ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ಹಿರಿಮೆ ಸಂಘಟಿಸಿದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರಾರ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿನಾಥ, ಪಾಶ್ವನಾಥ ಮತ್ತು ಮಹಾವೀರರ ಜತೆಗೆ ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿಯನ್ನೂ ಮುಖ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಗಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ಕಥೆ ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯವೂ ಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ದಿಗಂಬರ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಕವಿಗಳೂ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಪಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆತನ ಉದಾತ್ತವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೃತಿರಚನೆಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಜೈನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಬೆಳಗಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಜಿನಸೇನರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯ ಆರಂಭಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕಥೆಗೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಯಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ :

ಬದ್ಧಮೂಲಂ ಭುವಿಖ್ಯಾತಂ ಬಹುಶಾಖಾವಿಭೂಷಿತಮ್

ಪೃಥುಪುಣ್ಯಲಂ ಪೂತಂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸಮಂ ಪರಮ್

ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿನಾಥಸ್ಯ ಚರಿತೇನೋಜ್ವಲೀಕೃತಮ್

ಪುರಣಂ ಹರಿವಂಶಾಖ್ಯಂ ಖ್ಯಾಪಯಮಿ ಮನೋಹರಮ್ ||

(೧-೫೦, ೫೧)

‘ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣ ಬುದ್ಧಮೂಲವೂ ಭುವಿಖ್ಯಾತವೂ ಬಹುಶಾಖಾವಿಭೂಷಿತವೂ ಪೃಥುಪುಣ್ಯಫಲಯುಕ್ತವೂ ಪವಿತ್ರವೂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸಮಾನವೂ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಅರಿಷ್ಟ ನೇಮಿನಾಥನ ಚರಿತದಿಂದ ಉಜ್ವಲೀಕೃತವೂ ಮನೋಹರವೂ ಆದುದಾಗಿದೆ.

ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಫಲಶ್ರುತಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ :

ನೇಮಿಜಿನೇಂದ್ರನ ಈ ಚರಿತೆಯನ್ನು ವಾಚಿಸುವ ಸಜ್ಜನರು ವಾಚಿಸಲಿ ; ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕಗಳು
ನಲಿಯಲ್ಲಿ ... ವಿದ್ವಜ್ಜನಟು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗಲೆಂದೂ ತಮಗೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗಲೆಂದೂ ಇದನ್ನು
ವ್ಯಖ್ಯಾನಿಸಲಿ . ಜಿನೇಂದ್ರ ಭಗವಾನನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಈ ಶಸ್ತ್ರ ಉಪಸರ್ಗ ಬಂದಾಗ
ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲುದು. ಶಾಂತಿಪ್ರದವಾದುದು. ಯಾವ ಭವ್ಯ ಜೀವರು ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಹರಿವಂಶಪುರಾನವನ್ನು ಓದುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯೂ
ಪುರುಷಾರ್ಥಲಾಭವೂ ಆಗುವುದು.....